

معیارهای شناسایی مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف
و تمایز آن از مدعیان دروغین

محمد شهبازیان

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فرا روی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای بندی به دین و سنت در مدیریت همه جانبه کشورها بسیار چالش برانگیز می نماید. از این رو مطالعات و پژوهش‌های به روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام می باشد.

«جامعة المصطفی علیه السلام العالمية» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمدی علیه السلام «مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام» را تأسیس کرده است.

در پایان لازم می دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته اند، سپاس گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره مند سازند.

مرکز بین المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

پیش‌گفتار

در مباحث امامت این نکته از گذشته مورد توجه بوده است که امامت حق کیست و چگونه می‌توان او را تشخیص داد؟ از این روی اهل بیت علیهم‌السلام راه‌های شناخت حجت خدا و محدودده و روش به‌کارگیری را مشخص کرده، ابزاری را برای تمییز در اختیار شیعیان قرار می‌دادند. این مهم حتی میان برخی عالمان اهل سنت نیز مطرح بوده و نویسندگانی مانند متقی هندی در کتاب *البرهان*، کوشیده‌اند تا با بهره‌گیری از منابع روایی خود چگونگی تشخیص مدعی حقیقی از دروغین را بازگو کنند.

در دوران غیبت که دسترسی به امام معصوم علیه‌السلام برای همگان میسر نیست و مدعیان دروغینی هر از گاهی در جامعه پیدا می‌شوند، فهم معیارهای تشخیص حجت الهی، ضرورتی دوچندان می‌یابد؛ چراکه از سویی آشنایی عموم مردم با مباحث روایی و روش‌های شناخت حجت الهی پایین بوده و از سوی دیگر مدعیانی دروغین و طرفداران زیرک و خدعه‌گراشان، توانسته‌اند با بهره‌گیری از روش‌های جعل، تقطیع و تحریف روایات به القای ادعای خود بپردازند. وجود منبعی جامع و کاربردی در معرفی روش‌ها و معیارهای شناخت حجت الهی مانند: وصیت امام پیشین، علم، عصمت و دیگر ویژگی‌های شخصی و شخصیتی، راه را بر

مدعیان بسته و کار آن‌ها را مشکل خواهد کرد.

گروه علمی مهدویت در پژوهشکده علوم اسلامی پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی^{صلی الله علیه و آله} العالمیه بنا بر رسالت جهانی خود لازم دانست تا به این مهم ورود نموده، راهی دیگر در شناخت و نقد این گروهک به جامعه منتظر جهانی ارائه دهد؛ از این روی طرحی با عنوان «معیارهای شناسایی مهدی موعود^{علیه السلام} و تمایز آن از مدعیان دروغین» به تصویب رسید.

در این نوشتار ابتدا تلاش شده تا هر یک از معیارها بازنمایی شود و مخاطب از معنای دقیق و علمی آن آگاه گردد، سپس چگونگی کارآمدی آن معیار در تشخیص مدعی را بیان کرده و با تطبیق بر تعدادی از مدعیان دروغین گذشته و معاصر، کلید فهم ادعاهای دروغین دیگر جریان‌های انحرافی که در آینده خواهند آمد یا در این رساله به آنها پرداخته نشده، در اختیار خواننده محترم قرار گرفته است. در بخش دیگر به شناخت معیارنماهایی مانند: خواب، نشانه‌های ظهور و استخاره پرداخته شده است.

در پایان نتیجه‌گیری شده که خواب و استخاره قطعاً راهی برای شناخت مدعی حق از باطل نیست؛ اما درباره نشانه‌های ظهور، پس از طرح سؤالات و بیان دیدگاه‌های موجود در عرصه مهدویت، نتیجه‌گیری نهایی را به پژوهشی مستقل ارجاع داده است.

همچنین پس از تبیین هر یک از معیارها و روش کارایی آن در شناخت مدعیان، دانسته می‌شود که هر یک از آنان اگرچه شرط لازم هستند، شرط کافی نیستند و باید تمام معیارها کنار یکدیگر قرار گیرند و مهم‌ترین معیار که دارای کاربردی بیش از دیگر معیارهاست، سنجش علمی مدعی،

به‌ویژه توسط فقها و عالمان دینی است.

روش گردآوری در این پژوهش، بهره‌گیری از اطلاعات کتابخانه‌ای، پایان‌نامه و مقالات است. در برخی از موارد با مراجعه به پرونده‌های موجود از مدعیان دروغین نیابت و امامت مطالب را استخراج نموده‌ایم و روش داده‌پردازی نیز توصیفی، تحلیلی و انتقادی است.

اینک این طرح پژوهشی به همت فاضل ارجمند حجت‌الاسلام محمد شهبازیان به انجام رسیده و در اختیار محققان و منتظران حضرت مهدی عجله الله تعالی فرجه قرار می‌گیرد. پژوهشکده علوم اسلامی ضمن تقدیر از تلاش ایشان در تدوین این اثر، از عنایت ریاست محترم پژوهشگاه المصطفی عجله الله تعالی فرجه، حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر حسین متقی، مدیر محترم گروه مهدویت حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر مهدی یوسفیان و ارزیاب علمی اثر حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر نصرت‌الله آیتی و نیز از همکاری بخش‌های مختلف جامعه المصطفی عجله الله تعالی فرجه که امکان چاپ و نشر این پژوهش را در قالب یک کتاب فراهم آورده‌اند، تشکر و قدردانی می‌کند.

پژوهشکده علوم اسلامی

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی عجله الله تعالی فرجه

فهرست

مقدمه ۱۷

بخش اول: کلیات

۱. مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف از منظر فریقین ۲۳

مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف ۲۳

فریقین ۲۵

۲. معیارهای شناخت ۲۷

معنای لغوی و اصطلاحی معیار ۲۷

معیارهای اختصاصی و مشترک میان ائمه عجل الله تعالی فرجه الشریف ۲۷

استعداد و قابلیت هر یک از معیارها ۲۸

۳. مدعیان دروغین ۳۱

دسته اول مدعیان امامت و مهدویت ۳۳

دسته دوم با ادعای امامت و نظریه عدم انحصار ائمه عجل الله تعالی فرجه الشریف در دوازده نفر ۳۴

بخش دوم: بررسی و تحلیل معیارهای تشخیص مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف

۱. معیارهای تشخیص حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ۳۹

وصیت ۳۹

گفتار یکم: مفهوم‌شناسی و ضرورت ۳۹

۱. مفهوم‌شناسی وصیت ۳۹

۲. ضرورت وصیت در اسلام ۴۵

- گفتار دوم: اقسام وصیت ۴۸
۱. وصیت مکتوب و نازل شده از آسمان ۴۸
- الف) مراد از وصیت مکتوب ۴۸
- ب) زمان نزول مکتوب ۵۵
- ج) نگارش مکتوب آسمانی توسط حضرت علی علیه السلام و زمان آن ۶۷
- د) محتوای وصیت نازله ۷۰
- ه) عدم اعتبار صحیفه نازله با هفت مهر ۷۱
- و) عدم همسانی لوح حضرت زهرا علیها السلام با وصیت مکتوب ۷۴
۲. وصیت آشکار ۷۵
- الف) مراد از وصیت آشکار ۷۶
- ب) اقسام وصیت آشکار ۸۳
- علم امام ۸۸
۱. محدوده حداقلی علم امام ۹۰
- الف) پرسشگری، وظیفه عالمان دین ۹۲
- ب) علم امام به لغات (زبان‌های مختلف) ۹۴
- ج) افزوده شدن به علم امامان ۱۲۰
۲. لزوم سازگاری پاسخ مدعی امامت با قرآن، روایات گذشته و عقل ۱۲۲
۳. علم به اخبار پنهانی شرط لازم نه کافی ۱۲۴
- عصمت ۱۲۵
- انحصار ائمه و اوصیا در دوازده نفر ۱۳۷
۱. شهرت حصر در اقوال علما ۱۳۸
- الف) شیعه ۱۳۸
- ب) اهل سنت ۱۴۵
۲. روایات و بیان انحصار ۱۵۴
- الف) اهل سنت ۱۵۶
- یکم. تعبیر «دوازده خلیفه» ۱۵۶
- دوم. تعبیر «دوازده قیم امت» ۱۵۷

- سوم. تعبیر «دوازده امیر» ۱۵۷
- چهارم. تعبیر «دوازده مرد» ۱۵۸
- ب) شیعه ۱۵۹
- قرائن و شواهد ۱۶۳
۱. تعداد اوصیا به تعداد ماه‌های سال ۱۶۳
۲. به عدد نقبای بنی اسرائیل ۱۶۶
۳. به تعداد فرزندان یعقوب ۱۶۷
۴. به تعداد چشمه‌های بنی اسرائیل ۱۶۸
۵. به تعداد حواریون حضرت عیسی علیه السلام ۱۶۹
۶. حدیث ثقلین و استمرار امامت دوازده وصی تا روز قیامت ۱۷۰
- الف) عدم افتراق قرآن با افرادی مشخص تا روز قیامت ۱۷۳
- ب) اختصاص آیه تطهیر به این دوازده نفر تا روز قیامت ۱۷۶
۷. فرورفتن زمین ۱۸۲
۸. مکتوب بر ساق عرش ۱۸۳
۹. در مقام بیان بودن ۱۸۵
۱۰. تعداد خاتمه‌های وصیت نازل شده از آسمان ۱۸۹
۱۱. قرائن دلالت‌کننده بر حصر در الفاظ و هیئت جمله ۱۹۱
۱۲. تعداد ائمه علیهم السلام به تعداد بروج ۱۹۵
- پاسخ به سه پرسش ۱۹۶
۱. شاید مراد حصر امام بوده، نه خلیفه و وصی ۱۹۶
۲. حصر اضافی در برابر حصر حقیقی ۱۹۷
۳. شبهه وجود سیزده امام ۱۹۸
- دیدگاه‌های مختلف درباره وضعیت جهان، پس از وفات حضرت مهدی علیه السلام ۲۲۰
۱. هرج و مرج ۲۲۱
۲. پایان دنیا پس از وفات حضرت مهدی علیه السلام ۲۲۵
۳. حکومت فرزندان ایشان ۲۳۳
۴. حکومت ائمه گذشته و رجعت ۲۵۳

- میراث ۲۷۱
۱. سلاح ۲۷۲
- الف) آسیب پذیر نبودن ۲۷۴
- ب) سلاح به منزله تابوت بنی اسرائیل ۲۷۴
- ج) همراهی سلاح با علم ۲۷۷
۲. خاتم سلیمان ۲۹۲
۳. سنگ حضرت موسی علیه السلام ۲۹۴
۴. زره ۲۹۷
۵. عصا ۳۰۲
۶. دیگر موارد ۳۱۰
- ویژگی های شخصی ۳۱۱
۱. شمائل و چهره ۳۱۱
- الف) توجه به ویژگی های چهره در حضرت محمد صلی الله علیه و آله ۳۱۱
- ب) توجه به ویژگی های ذکر شده درباره حضرت مهدی علیه السلام ۳۱۹
۲. ولادت حضرت مهدی علیه السلام ۳۲۴
- الف) سخن بزرگان شیعه ۳۲۵
- ب) روایات متواتر ۳۲۹
- ج) منابع تاریخی ۳۳۰
- د) مخفی بودن ولادت ۳۳۱
- ه) زمان ولادت ایشان ۳۳۲
- و) مکان تولد ایشان ۳۳۳
۳. سن و قالب چهره حضرت مهدی علیه السلام در زمان امامت و ظهور ۳۳۵
- الف) سن امامت ۳۳۵
- ب) ظاهر سن در زمان ظهور (پیری یا جوانی ظاهر حضرت مهدی علیه السلام در دوران ظهور) ۳۳۵
۴. نسب ۳۴۰

- ویژگی‌های شخصیتی ۳۴۴
۱. وقار و هیبت ۳۴۴
۲. شجاعت ۳۴۷
- دفن وصی قبل توسط امام بعد ۳۴۸
۱. دلایل ضرورت غسل امام توسط امام بعد ۳۴۹
۲. غسل وصی توسط امام بعد در هر شرایط ۳۵۱
۳. تحلیلی بر روایت‌های معارض ۳۵۵
- سلامت جسم ۳۵۸
- فرزند بزرگ امام باشد ۳۶۲
۱. مراد از فرزندی چیست؟ ۳۶۲
۲. فرزند بزرگ ۳۶۴
- عدم وجود دو امام در یک زمان ۳۶۶
- مکان ظهور ۳۶۷
۱. کرعه ۳۶۸
۲. مغرب ۳۷۱
۳. سرداب سامرا ۳۷۱
- معجزه ۳۷۳
۱. مراد از معجزه ۳۷۳
۲. امامت و معجزه ۳۷۵
- الف) جواز و امکان وقوع ۳۷۷
- ب) لزوم آن برای امام ۳۷۸
- ج) اثبات معجزه بودن یک عمل خارق العاده ۳۹۱
- د) عدم معجزه بودن خبر از اسرار زندگی ۳۹۳
- نص آشکار ۳۹۹
- صفات متفاوت برای امام ۴۰۵
۲. کارایی معیارها در تشخیص مدعیان دروغین ۴۰۹
- گفتار یکم: کارآمدی وصیت در نقد فرقه‌های گذشته ۴۱۲

- گفتار دوم: کارایی وصیت در فرقه‌های معاصر..... ۴۱۷
۱. علی محمد شیرازی (۱۲۶۶ق) ۴۱۷
۲. غلام احمد قادیانی (۱۹۰۸م)..... ۴۱۹
۳. نقدهایی بر دیدگاه مدعی یمانی معاصر (احمد اسماعیل بصری) ۴۲۱
- الف) تبیین دیدگاه و استدلال مدعی یمانی ۴۲۱
- ب) نقد و تحلیل دیدگاه مدعی یمانی ۴۲۷
- یکم. عدم شهرت و اعتنا در منابع متقدم ۴۲۸
- دوم. ضعف سند ۴۲۸
- سوم. نکته‌ای درباره اصالة العدالة ۴۳۱
- چهارم. عدم پذیرش متن توسط شیخ طوسی ۴۳۸
- پنجم. عدم تواتر گزارش یادشده ۴۳۹
- ششم. تعارض با مبانی شیعه ۴۴۸
- هفتم. نگارش وصیت در روز پنج‌شنبه ۴۴۹
- هشتم. تعارض درونی متن ۴۵۷
- نهم. استناد به وصیت قبل از ادعای احمد اسماعیل ۴۵۸
- دهم. عدم دلالت آیه بر مدعای احمد اسماعیل ۴۷۶
- یازدهم. تحلیلی بر احتجاج امام رضا علیه السلام ۴۸۳
- دوازدهم. عدم دلالت فرزند بی‌واسطه به احمد اسماعیل ۴۸۸
- سیزدهم. عدم دلالت وصیت آشکار بر احمد اسماعیل ۴۹۲
- علم ۵۰۸
۱. علی محمد شیرازی و حسین علی نوری ۵۱۵
- الف) اشتباهات در کتاب بیان و فقدان دانش ادبی ۵۱۵
- ب) عدم سواد فقهی و عقیدتی ۵۱۸
- ج) برخی موارد تحریف یا نقل غلط آیات قرآن در کتاب «ایقان» ۵۲۰
۲. علی رضا پیغان ۵۳۴
۳. احمد اسماعیل بصری ۵۳۵

عصمت.....	۵۵۷
۱. علی محمد شیرازی.....	۵۶۱
۲. حسینعلی نوری.....	۵۶۳
۳. علی رضا پیغان.....	۵۶۳
۴. حسین پرهنر.....	۵۶۵
۵. مهدی. پ.....	۵۶۸
انحصار عدد ائمه.....	۵۷۳
سلاح.....	۵۷۶
خاتم.....	۵۸۴
زره.....	۵۸۵
عصا.....	۵۹۶
شمایل.....	۶۰۰
۱. علی محمد شیرازی.....	۶۰۱
۲. حسینعلی نوری.....	۶۰۲
۳. حسین پرهنر.....	۶۰۲
۴. احمد اسماعیل بصری.....	۶۰۲
الف) استدلال به عبارت «بوجهه اثر» و نقد آن.....	۶۰۹
ب) استدلال به معنای «رحم الله موسی» و نقد آن.....	۶۱۴
ولادت.....	۶۱۸
۱. علی محمد شیرازی.....	۶۱۹
۲. حسینعلی نوری.....	۶۱۹
۳. مهدی. پ.....	۶۲۰
هیئت سنی.....	۶۲۰
نسب و تبار.....	۶۲۳
لزوم فرزندی در وصایت.....	۶۳۸
۱. علی محمد شیرازی.....	۶۳۹
۲. علیرضا. پ.....	۶۳۹

- ۶۳۹ ۳. احمد اسماعیل بصری
- ۶۴۵ مکان ظهور
- ۶۴۹ معجزه
- ۶۵۴ ۱. علی محمد شیرازی
- ۶۵۵ ۲. احمد اسماعیل بصری
- ۶۷۳ نص
- ۶۷۸ ۱. علی محمد شیرازی
- ۶۷۹ ۲. احمد اسماعیل بصری

بخش سوم: استخاره و نشانه‌های ظهور در تشخیص حضرت مهدی عجل الله فرجه

- ۶۸۵ ۱. جایگاه رؤیا در تشخیص حضرت مهدی عجل الله فرجه
- ۶۹۵ ۲. جایگاه استخاره در تشخیص حضرت مهدی عجل الله فرجه
- ۶۹۹ ۳. جایگاه نشانه‌های ظهور در تشخیص حضرت مهدی عجل الله فرجه
- ۷۰۵ کتابنامه

مقدمه

رهبری تکوینی و تشریحی بندگان الهی، از مفاهیم بنیادین دینداری است که از زمان حضرت آدم علیه السلام تا امروز بر آن تأکید شده و درگذر زمان نیز وجه تمایز جریان حق از باطل بوده است. این مهم پس از خاتم انبیا در قالب امامت رخ نمایاند و هدایت امت اسلام به دوازده انسان کامل واگذار شد. ضرورت وجود این حجج الهی و جایگاه رفیع آنان در فرهنگ تشیع باعث شد مدعیان دروغین تلاش بر مصادره این مقام کرده، از رهگذر این مفهوم، کیسه‌های خود را پر نموده، عقده‌های خود را فرو نشانند؛ از این روی ائمه معصومین علیهم السلام و صاحبان حقیقی این مقام دستور به کاوش و جست‌وجو داده و فرموده‌اند:

«اعرف إمامك فانك إذا عرفت لم يضرك تقدم هذا الامر أو تأخر»^۱.

امامت را بشناس؛ زیرا هرگاه امامت را شناختی، تقدم یا تأخر این امر زیانت ندهد (یعنی چه آن‌که دولت حق زود ظاهر شود یا دیر، برای تو مساوی است و زیانی نکرده‌ای، همانا زیان برای کسی است که امامش را نشناسد).

و از طرف دیگر، خود نیز برای جلوگیری از سوءاستفاده مدعیان:

۱. الکافی، ج ۱، ص ۳۷۱.

۱. روش انذار و آگاهی بخشی قبل از واقعه،

۲. آموزش برخورد با مدعیان،

۳. گفت وگو با مدعیان و پیروان کج اندیش آن ها را دستور کار خود قرار داده، در موارد متعدد، دستور به معرفت افزایی و شناخت ویژگی های امام معصوم را متذکر می شدند.

آگاهی بخشی و آموزش در شناخت مدعی حق از مدعی دروغین در دوران غیبت امام معصوم علیه السلام اهمیتی دو چندان یافته و اهل بیت علیهم السلام راه هایی را برای شیعیان به ارث گذاشته اند، به گونه ای که راه بر مدعیان دروغین بسته شده و هر انسان بصیری بتواند با تمسک به معیارهای ارائه شده، رهنمان امر امامت را تشخیص دهد و سره از ناسره را بازشناسد. امام صادق علیه السلام در روایتی پس از بازگویی و آگاهی بخشی اتفاق های ناگوار عصر غیبت و فتنه های متعدد آن و ادعای مدعیان دروغین برای فضل بن عمر، اضطراب او از گمراهی را با این عبارت پاسخ می دهند:

«أَمْرُنَا أَتَيْنُ مِنْ هَذِهِ الشَّمْسِ»^۱.

امر امامت ما [میان مدعیان] آشکارتر از خورشید است.

البته این سخن در موردی است که افراد، معیارهای ذکر شده از طرف ائمه علیهم السلام را تدبر نموده و الهیات دین خود را نه از روی تقلید بلکه تحقیق به دست آورده باشند وگرنه شاهد خواهیم بود - و هستیم - که امر آشکار دروغگویی یک مدعی بر تعدادی از رهروان او پوشیده مانده و نمی توانند این وضوح را درک کنند؛ از این روی ضروری است تا با شناخت معیارهای تشخیص حجت الهی و خصوصیات امام حق از امام باطل، خود را برای

نبرد فرهنگی با فرق انحرافی آماده و علاج واقعه قبل از وقوع نماییم.

به یقین کتاب‌های *الکافی*، *الغیبة نعمانی*، *کمال‌الدین*، *الفصول المختارة* و دیگر کتب روایی را می‌توان از منابع اولیه در این مورد دانست که در قالب بیان روایات به تبیین این مسئله پرداخته‌اند؛ برای نمونه مرحوم کلینی بابی را با عنوان *بَابُ مَا يُفْضَلُ بِهِ بَيِّنَ دَعْوَى الْمُحَقِّقِ وَ الْمُتَبَطِّلِ فِي أَمْرِ الْإِمَامَةِ*، در کتاب *الحجة* ذکر کرده‌اند و میان معاصران کتاب‌هایی مانند ترجمه جلد سیزدهم *بحارالانوار* با عنوان مهدی موعود اثر آیت‌الله علی دوانی (که با رویکرد پاسخگویی به بایبه و بهائیه نگارش شده) یا *دعوی السفارة فی الغیبة الکبری* اثر آیت‌الله شیخ محمد سند و میان اهل سنت کتاب‌هایی مانند *البرهان* (متقی هندی) را می‌توان اشاره نمود که به اختصار مواردی را تذکر داده‌اند؛ اما در کتب ذکرشده گردآوری کامل معیارها، مشخص نمودن محدوده و معنای آن و چگونگی به‌کارگیری در برابر مدعیان صورت نپذیرفته است؛ این نوشتار درصدد است با درک این ضرورت به تبیین معیارها و راه‌های شناخت حجت حق از مدعی دروغین و محدوده اعتبار آن‌ها پردازد و پس از تبیین آن‌ها به تطبیق با برخی جریان‌های مدعی امامت اشاره کند تا خواننده گرامی روش به‌کارگیری را نیز آموزش ببیند.

گفتنی است برخی روایات در موضوع مورد بحث ما دارای شهرت یا قرینه بر صحت هستند که ما آن مورد را در تحلیل خود به‌کار برده‌ایم، لکن این مطلب بدان معنا نیست که تمام الفاظ روایت را قبول داشته و به آن اعتماد داریم، بلکه در استفاده از دیگر عبارات‌های یک متن باید تحلیل جدید صورت پذیرد.

تذکر دیگر این‌که، در مواردی تنها به وصف و بیان محتوای گزارش‌های موجود درباره یک موضوع پرداخته‌ایم و هدف، ارائه مطالب موجود است نه پذیرش مفاد هر یک از گزارش‌ها.

محمد شهبازیان

مرداد ۱۳۹۵ شمسی

tarid@chmail.ir

بخش اول

کلیات

مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف از منظر فریقین

مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف

اعتقاد به آمدن فردی مصلح و احیاکننده اسلام حقیقی از نسل حضرت زهرا علیها السلام و با عنوان مهدی، از نقاط مشترک میان تمام فرق اسلامی است.^۱ فریقین با توجه به نظر مشهور لغویین، معنای این واژه را هدایت شده به سوی حق ذکر کرده^۲ و اهل بیت علیهم السلام در ادعیه نیز به همین معنا توجه نموده‌اند.^۳ و تنها یاقوت حموی در اشتقاق واژه «مهدی» سه وجه را ذکر می‌کند:

و في اشتقاقِ المَهْدِي عِنْدِي ثَلَاثَةٌ أَوْجُهٌ: أَحَدُهَا: أَنْ يَكُونَ مِنَ الْهُدَى يَعْني أَنَّهُ مُهْتَدٍ فِي نَفْسِهِ لَا أَنَّهُ هَدِيَّةٌ غَيْرِهِ، وَ لَوْ كَانَ كَذَلِكَ لَكَانَ بَضْمٌ الْمِيمِ...

والثاني: أَنَّهُ اسْمٌ مَفْعُولٍ مِنْ هَدَى يَهْدِي، فَعَلِيَ هَذَا أَضْلُهُ مَهْدُوِيٌّ أَدْعَمُوا الْوَاوِ فِي الْبَاءِ خُرُوجاً مِنَ الثَّقَلِ ثُمَّ كُبِّرَتْ، الدَّالُّ.
والثالث: أَنْ يَكُونَ مَنْسُوباً إِلَى الْمُهْدِ تَشْبِيهاً لَهُ بِعَيْسَى عليه السلام، فَإِنَّهُ

۱. ر.ک: بررسی تطبیقی مهدویت در روایات شیعه و اهل سنت، ص ۱۰۷، الإمام

المهدی علیه السلام في الأحاديث المشتركة بين السنة و الشيعة، ص ۳۶.

۲. لسان العرب، ج ۱۵، ص ۳۵۵؛ النهاية في غريب الحديث والأثر، ج ۵، ص ۲۵۴؛

مجمع البحرين، ج ۱، ص ۴۷۶.

۳. الكافي، ج ۳، ص ۳۱۰ (وَالْمُهْدِيُّ مَنْ هَدَيْتَ).

تَكَلَّمَ فِي الْمَهْدِ، فَضَيْلَةَ اخْتَصَّ بِهَا، وَ أَنَّهُ يَأْتِي فِي آخِرِ الزَّمَانِ فِيَهْدِي
النَّاسَ مِنَ الضَّلَالَةِ^۱.

واژه مهدی می‌تواند از این سه وجه گرفته شده باشد:

۱. این‌که از واژه «هدی» گرفته شده؛ یعنی هدایت او ذاتی است
و اکتساب از کسی دیگر نیست...

۲. اسم مفعول از «هدی - یهدی» است و اصلش «مهدوی»
بوده که با ادغام واو در یاء (برای از بین بردن سختی تلفظ) و کسره
گرفتن دال به صورت «مهدی» درآمده است.

۳. به دلیل نسبت آن به «مهد» و گهواره حضرت عیسی علیه السلام
است؛ چراکه حضرت عیسی علیه السلام دارای فضیلت اختصاصی
سخن‌گویی در گهواره است [که باعث هدایت مردم شد] و حضرت
مهدی علیه السلام نیز در آخرالزمان برای هدایت مردم از ضلالت می‌آید.
معنای لغوی این کلمه برای افراد مختلفی به عنوان صفت ذکر شده^۲ و
تمام ائمه علیهم السلام نیز به این عنوان یاد شده‌اند. امام باقر علیه السلام در پاسخ حکم بن
ابی‌نعیم می‌فرماید:

قُلْتُ فَأَنْتَ الْمَهْدِيُّ قَالَ كُنَّا نَهْدِي إِلَى اللَّهِ.^۳

به ایشان عرض کردم: آیا شما مهدی هستید؟ فرمودند: همه ما به
سوی خدا هدایت می‌کنیم.

در دوره رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم کنار معنای لغوی، این کلمه به اسم خاص
تبدیل شد و با توجه به روایت فریقین، عنوان خاص برای موعود مصلح که

۱. تاج العروس، ج ۲۰، ص ۳۳۲.

۲. جمعی از نویسندگان، گونه‌شناسی اندیشه منجی موعود در ادیان (مقاله بازتاب

مهدویت در تاریخ اسلام، فرمانیان، مهدی)، ص ۲۸۸.

۳. الکافی، ج ۱، ص ۵۳۶؛ ن. ک: کمال الدین، ج ۲، ص ۵۱۳.